

Joannes Baptista Gramaye
‘Andromeda Belgica’

Comoedia
(1600)

Jan-Wilhelm Beck
Institut für Klassische Philologie
Lehrstuhl Lateinische Philologie
Universität Regensburg
Universitätsstraße 31
93040 Regensburg
August 2008

Dramatum Personae

Primarum partium

Andromeda	Belgica
Cepheus	Status Belgici
Cassiope	
Perseus	Albertus
Pegasus	Isabella
Phineus	Provinciae rebelles

Secundarum partium

Familia Cephei	Vulgus Belgicum
Iupiter	Deus
Minerva	

Nereides

Driope	Mars
Galataea	Daemon
Dotho	Discordia
Doris	Haeresis
Cymodoce	Paupertas
Ammon	Iustitia

Phorcides

Sephredo	Caletum
Enyo	Ardrea
Medusa	Hulsta

Accessoriae
Veritas
Pax

<Famuli duo>
<Batavus>, <Sycamber>, <Confoederati>
<Tubicen>, <Ministri>
<Chorus>

Prologi Genus Systaticon

Salve ruentis spes suprema BELGII,
Illustre par. salvete soles, queis venit decus,
Venientibus pulsa dies caligine.
Salvete generis inclytum AVSTRIACI,
ALBERTE ET ISABELLA, Caesarum genus, 5
Regum propago; quos modo veteri novos
Brabantia DVCES nominavit nomine.
ALBERTE salve, quem ex patrono patria
Vocare voce propria incipit Patrem.
Salve ISABELLA, quam levandis BELGII 10
Servavit unam regius rebus Pater,
Pater utriusque magnus orbis arbiter.
Queis gaudii testem sui LOVANIAS
Dicatque dedicatque FALCO comoediam.
Et vos Duces, Comites, Barones, Nobiles; 15
Provinciarum decora, splendor BELGICAE,
Quorum sinu, velut nutricis pusio,
Educta et educata, gaudet se DVCIS
Iam posse firmato sequi gradum gradu.
Tuque Grudiae senatus urbis inclyte, 20
Cuius sub alis FALCO generosus latet;
Omnes deinde, quos ab opere scaenici
Se confitentur evocasse serio,
Salvere, gratos esse et advenire vult,
Qui in rem suam me misit oratum editor, 25
Aequam rem ut aequi consulatis et boni.
Quae si placere non valebit, at minus
Placeat placendi studium. at ecce, iam venit,
Qui narret argumentum: ad hunc advertite.

Exemplaris Dramatis Argumentum

Andromeda

And. Andromeda ego sum, Cephei clarum genus; 30
Phineus procus, Cassiope erat parens mihi,
Parens sui nimium decoris prodiga.

Superare se prolem putabat Nerei;
 Putabat, ut dixi, decoris prodiga.
 Hinc caveat, admiretur ullus, protinus 35
 Si viderit vinctam, parentis ob nefas.
 Neque tamen animum quispiam despondeat
 Fore, ut paratis praeda fiam piscibus;
 Nam liberabor, victor Inachides erit.
 Nec hoc satis, sibi nuncupabit coniugem. 40
 Frustra Phineus nitetur et nunquam volet
 Nisum fuisse, cum ceciderit, stupuerit,
 Rigerit in saxum; omnia haec videbitis,
 Spectabitis cuncta. sed et egomet rem meam
 Agam; quam ut agerem et istiusce pars forem 45
 Communis omnium boni, tumulum hodie,
 Quem apud Aethiopas inhabito, deserui lubens.
 Advenio; vos casus meos, vitam meam
 Et sortis incertas vices dum cernitis,
 Linguis favete, animis favete et auribus. 50

Alterius Dramatis Argumentum

Belgica

Belg. Meminisse transitis doloribus iuvat,
 Proverbio docemur, et sic res habet;
 Nam memor eorum, quae tulit animus, placet
 Sibi, hinc mihi cum reddita videar et meis,
 Faelicitatem cum novo sub DVCE novam 55
 Contempler, iterum me futuram, quae fui
 Quondam, satis praesagiens. sedet animo
 Tibi, popule mi, a capite fortunas meas
 Relegere, quibus ALBERTVS et clara ISABEL
 Finem dabunt, ut hisce visis gaudium 60
 Accrescat et caveatis icti, quos semel
 Immersit istis trux voluptas Syrtibus.
 Ergo et oculos arrigite et aures et animos:
 Illisce in aedibus habito, hoc aequor, cui
 Dudum innatatis et prope absorbemini, 65
 Vos unde meque Dux reducet AVSTRIVS.
 Haec, quam procul videtis, est Hollandia,
 Vbi eius affectae et patroni et complices.
 De quibus quid augurer, quoque hic spectabitis.

- And. Quid enim hoc rei? minatur actor exitum 70
 Noster. age, sive Diva sive Nympha sis,
 Morare tantisper: ego ut auferem mea
 Inauguratum principem praesentia
 Tuosque plausus auctiores redderem,
 Tantas locorum temporumque periodos 75
 Emensa, tandem in hoc steti volens loco.
 Ipsa prologum egi, cuncta dixi, quae modo
 Praescisse cunque deceat hoc in dramate;
 Neu me repelle, ne repulsae sit pudor.
- Belg. Sibi quisque melius esse mavult quam alteri 80
 Et tunica proprior pallio, vox est vetus.
 Ego quid velim, audisti satis; dixi satis,
 Nec Belgio primus peregrinae locus
 Patet, remotae tempore, patria, loco.
 Idcirco, ne loquacitate se tua 85
 Tristetur actor noster impedirier,
 Tace; tacendo quod libet, licitum puta.
- And. Duobus e malis legendum esse optimum
 Dicitur solet proverbio. parata ego,
 Parens paratus et familia dicere; 90
 Silere iussis convenit silentium.
 At interim, fecisse ne videar nihil,
 Me intro recipiam et imperabo scaenicis,
 Taceant, meis, vivaque quid conceperam
 Voce agere, gestibus tacendo prosequar. 95
 Interim oculos satiate et aures pascite;
 Ne sibi suum detrahier hoc in dramate
 Nostro querantur munus, audiant chorum,
 Ad cuius ibit nostra numeros actio.
 De caetero silentio huic ignoscite, 100
 Ne dum imperata facere contendo lubens,
 Aut imparata aut imperita censear.
- Belg. Advenit opportuna, quam vidistis hic,
 Andromeda; cuius cum recolligo vices,
 Casus mei videor videre imaginem. 105
 Dicetis et idem, si modo huc advertitis.

Chorus Actus primi

octo musicorum bifariam partitus

Ode rythmica

Prodit Cassiope et cum ea liberi, coniunx, familia. Cassiope consulit speculum superbiens. reiicit prae se Nereides. Nereidum arae imponitur. familia ei sacrificat. cum choro cedunt actores proscaenio.

- Ch. O forma, species et decor!
Luctusque luxus immemor,
Timoris o expers tumor!
Cui cesserit Charitum chorus, 110
Cui cesserit veniens Venus,
Non cesserit Nerei genus?
Nomina maris, non numina:
Vaga, vana, varia nomina;
Nomina maris, non numina. 115
Vivat propago Cephei,
Cedat propago Nerei,
Cassiopes mare forma vicit.

Actus primus

<i>Belgica transacti deplorat temporis annos; Vnicuique solet sors gravis esse sua.</i>	119-137
<i>Et genus et proavos et, quae non fecimus ipsi, Flacco Authore loquor; vix ea nostra voco.</i>	138-161
<i>Sortis opes et opem et, quae non quaesivimus ipsi, Vt genus et proavos, vix ea nostra voco.</i>	162-185
<i>Belgicus ille Leo, Deus esset, si modo posset. Miramur, brutum si ratione caret?</i>	186-209
<i>Dives opum, dives populi vult dives haberi; O bene prospectum furibus! ista sciant.</i>	210-231
<i>Ditis opes, humanus honos et bruta libido, Haec tria pro trino plebs colit ista Deo.</i>	232-254
<i>Belgica praeterito quid agendum tempore censet, Censeat illa olim sic sapuisse Phrygas.</i>	255-276
<i>Dux Rex esse cupit, Rex appetit esse Monarcha, Sic nulli satis est, dans Deus aut bona sors.</i>	277-293
<i>Divitias dedit utendas Deus, ergo fruamur; Scilicet haec ratio nil rationis habet.</i>	294-315
<i>Vis, petis unum illud; quod vult, petit una voluptas. Proh, paenitere quanti emis!</i>	316-339
<i>Aut Epicuraeos sectatur Belgica ritus, Aut Epicuraea est ipsamet aut magis hoc.</i>	340-359
<i>Blanda tibi Circe trivenefica vina propinat, Cruda sed in dulci melle venena latent.</i>	360-382
<i>Belgica terra potens et habetur et est; erit hora, Dicere quo nequeas, Belgica terra potens.</i>	383-403

Scena prima

Belgica, Status uterque

Belg.	Vt misera res est esse servum, liberum Non esse, misera miserior Fuisse, sed non esse, sed miserrima Nescire et esse liberum. Quippe omnibus molesta servitus, huic Iniuria, illis iure fit.	120
	O male beatos, queis obest noverca sors! O male beatos, queis obest	125

Imbellis aetas! et comes pueritiae,
 Puerilitas! quid enim alio,
 Quam Phrenesis in quos saeva saevit, sunt loco?
 Sunt, immo habentur. quid aliud, 130
 Quam bruta caeco provehantur impete
 Obiecta visu per sua?
 Olim mihi cum prima vestiret genas
 Lanugo caelibes, puer
 Pueriliter tuebar ornatus meos 135
 Dignosque purpura Duces.
 Quot Caroli? quot sum Philipporum memor?
 Novistis Heuricos, sed et
 Si prisca iuvat annalibus duci meis
 Ducum virorum nomina, 140
 Adeste Pipini, Ioannes; vos voco,
 Qui me tot ante saeculis
 Dotastis infantem meaeque nesciam
 Faelicitatis. rem meam
 Mirabar adspectans nec admirarier 145
 Praeter vagumque cernere
 Noram. sed ut primum verenda serpere
 Maturitas et compotes
 Sui dies imbuere caepit spiritus
 Robustiores suscitans, 150
 O quanta, quanta video visa non prius!
 Terram novam mihi videor
 Videre, terra me viderier nova.
 Qualis fui, fui? at fui!
 Sum dives, ignoro. potens sum, nescio. 155
 O liceat e vestigio
 Libare et ablui et simul demergier
 Amni, abluendis quem bona
 Oblivionibus genuit antiquitas.
 Moriar, nisi mori mage velim 160
 Quam in paenitendas ruere paenitudines;
 Peream vel irascar mihi.
 Iam video, quale longa simplicitas iugum
 Iniecerit dominae mihi.
 Vah, impotentem et imparem tantis bonis! 165
 Vah, parvi animi animam mihi!
 Stat. I. Erigere, nata, nata magnis imperi
 Rebus; novos animos face.
 Ignava quid si, ignara quid si foveris
 Incuriae vecors malum, 170
 Neu patere neu despectui patrias habe
 Dux iure regales suo.

Nec tibi potens gaza Corynthus nec tibi
 Aemula Latini nominis
 Carthago nec, quam riguus Euphrates secat, 175
 Antiqua Babylonis domus
 Restiterit, opibus praeliandum si siet.
 Sed quid tenemur urbibus?
 Augustiore improvidentes claudimus
 Augustiora limite. 180
 Illa, illa opum, quas omnis orbis congerit
 Italia gurges, cesserit;
 Nec Lydia Craesi nec PHILIPPI Hispania.
 Hermo illa dives, haec Tago
 Aurique faelix in fodinis India 185
 Et, si Macaria quo est loco.
 Alios sterilitas et propinqui syderis
 Molestat aestus, invias
 Alibi tremendus inficit serpens vias.
 Verus alibi exulat Deus, 190
 Alibi fides, alibi boni mores eunt
 Pessum, nec ulla, quae suo
 Fortuna praesens careat infortunio.
 Tibi omnia uni competunt.
 Tibi omnia uni possiderier est datum, 195
 Quae singulis dat singula
 Natura melior vel manu parca Deus.
 Tibi cuncta, foecundum solum,
 Caelum secundum, verus in populo Deus,
 Relligio vera, quique et hanc 200
 Deceant et illum candidi mores, probi
 Amabiles, affabiles;
 Plane ut nihil supra vel optari queat.
 Generosa generosam decent;
 Qui gesserit se pro ovicula, hunc mandat lupus. 205
 Huc usque numeras inclytos
 Duces; sed hi, qui iura Regibus dare
 Non erubescant, quid moror?
 Nunquid dedistis, o Ducatus Belgici?
 Nunquid Brabanto militi 210
 Porrexit herbam sceptrigera Regum manus?
 Audite, totiens Belgici
 Et bellici toties Leonis unguibus
 Protrita aduncis lilia.
 Cuius etiamnum pavidus horrescit iubar 215
 Imae colonus Franciae;
 Cuius cicatrices loquentur posterii
 Vncosque damnabunt pedes.

	Sed quid tuas recitare vires concipit Animus parum praesens sibi?	220
	Quam dissimilis es similium Ducum tibi! Quam dissimilis es similium Tibi! usque adeo dici nihil vere potest Superare, quin superaveris.	
	Equidem reor certasse Divos cum sua Natura in una hac principe	225
	Et, quid queant vires periclitariet, Statuisse.	
Stat. II.	mens eadem mihi, Eadem tibi.	
Stat. I.	quid ergo degener stupes? Cum te beatam scripserit	230
	Deus, quid humilem stulta deperis locum? Quasi quid datori gratius Siet, beneficii quam memor animus dati.	
Belg.	Beatitudines meae Me praeter hactenus fuere meaquae, quae Virtus patebat omnibus, Me latuit, ignaram potentes fingere Rebus secundis spiritus. Simplex, humilis, abiecta contentaque meis Superos colebam, sed modo	235
	Potentiam videns meam, prudentiae Fidens: valete simplices Infantiae, nuces valete et impotens, Quique puerum sapit, animus.	240
	Tandem esto tempus, convenire tempori, Quod sapere sapientes docent.	245
	Recolo dies prioris aevi, paenitet; Annos aviles, et piget. Lustraque parum illustria - tacebo saecula Ita caeca - reminisci pudet.	250
Stat. II.	Taedet dierum, saeculorum paenitet Probe quidem, sed et modo Faelicitatem agnosce gratior tuam, Extolle cristas.	
Stat. I	memoriam Duc in priora gesta; ut a cunabulis Et ungue primo splendide Factis merueris indies augerier, Opibus, honore, potentia. Primo numerus eras et absque nomine Vulgus, BRABONUS haud tulit	255
	Et principem te nuncupavit, nec satis	260

Ille CAROLOMANNO Patre
 Claro PIPINUS clarior BRABANTIAM
 Duci Ducatum censuit.
 Anni ducenti, quid? ducenti et amplius, 265
 Ex quo DUCATUS es; manes
 Ducatus et, quae saepe Reges subiugas,
 Reges regens regno cares.
 Quibus abdita oris torpet illa pristina
 Virtus? o immemores opum 270
 Belgae suarum! quin Venusino canam
 Cum vate, peior est avis
 Aetas parentum, nequiores adiicit
 Nos postera dies degener.
 Sed sat querelarum superque, rem decet 275
 Alio pararier modo.

Scena secunda

Belgica, Status duo, Famuli duo

Stat. I. Te filiam solio repositam Regio
 Ornabimus diademate;
 Etenim hoc potestas iam diu potest tua.
 Agite, ministri, liberae 280
 Solium quietis apparatus sistite.
 Fam. Velut imperas.
 Stat. I. sit candidus
 Laetisque conformis color successibus.
 Fam. Curabitur.
 Stat. I. dein chlamis,
 Cui syrma humum lambat supinam pensilis, 285
 Addatur.
 Fam. effectum damus.
 Stat. I. Diadema tum fulva superbum iaspide,
 Quod castus unionibus
 Discriminet ludens pyropus candidis.
 Fam. Habes.
 Stat. I. monile auro grave 290
 Addite.
 Fam. tenes.

Stat. I. suamque sceptrum quo diu
 Domina voluptas asseclam
 Insigniit.
 Fam. dictumque factumque, en, tibi.

Scena tertia

Belgica, Status <duo>

Stat. I.	Cingere beatam fronde frontem Regia, Latiaque concordem fide	295
	Virginea velent nationes tempora. Monile gemmis turgidum Potente cervicem premit fastu tuam. En sceptrum, habenas luxui	
	Laxa, voluptatum serena tristibus Praepone curis tempora.	300
	Dux es diu; Regina quin sis, quid vetat? Sepone cultum simplicem Pallaque conside celebris aurea Mundumque circumspice tuum.	305
	Quid enim aliud Regis Polesiao dedit Insigne? opes dedere: sunt Et tibi potentia in metallis scrinia; Pede tu tuo metire te.	
Belg.	Metiar et excelso astra feriam vertice. Agite igitur genus meum, Gens mea: veternum pellite, expolite vos, Servite genio, luxui	310
	Operam date; et, quae temporis prisca solet Comere tyrannos purpura,	315
	Gemmae, smaragdus quosque in eois legunt Ripis lapillos accolae Aut quos Ibero fundit alveo Tagus Hermusque dives fulvaque	
	Pactolus irrigans arenis germina, Vestes colorent Belgicas.	320
	Quique hactenus mercator assolet improbo Sudore emere, quae victui Subserviunt, iam ferietur et bonum Securus operetur diem;	325
	Et quisque splendidos dynastarum dies	

	Regumque luxus ambiat.	
	Audite facundamque foecundamque me	
	Videte, fonte e lymphido	
	Haurite rores saturitatis, o mei	330
	Proceres; avita servitus	
	Mulctetur exilio, diesque candidi	
	Plebem sequantur liberam.	
	Proiicite amictum et obsoletas indigae	
	Vestes necessitudinis,	335
	Symbola tot annis usitata, Regiam	
	Vestite vestem, simplices	
	Calcate nodos, aulicos sapite modos.	
	Raris abusus crebrior	
	Sit margaritis, multus auro sit locus.	340
	Plane ut peregrina hospites	
	Tellure Belgas vel Deos vel Diis putent	
	Viciniores, vos quoque,	
	Famuli, alios induite mores et situ	
	Posito referte Belgicas	345
	Opes.	
Fam.	situm reponimus.	
Fam. I.	quam nunc ego	
	Sum alius ab illo, qui fui,	
	Cum simplices in honore mores maximo	
	Starent, vigerent, viverent.	
Fam. II.	Pudeat, quod opibus iam tot annis inclyti	350
	Ita desides, ita resides	
	Egerimus; at iam tempus ad lusum vocat	
	Luxumque et ignotas iubet	
	Noscier opes.	
Stat. I.	o improbo satos Iove!	
	Quibus negarunt Dii bonos	355
	Annos boni.	
Stat. II.	mortalium prae caeteris	
	Belgae beati! alios premit	
	Iniuria Gradivi manus, alios secat	
	Praeceptus tumultus, et alios	
	Fortuna ludens recutit et quatit ut pilam.	360
	Nos firmiore tutius	
	Aevum loco trahimus citra ullos turbines,	
	Extra tumultus impios.	
Belg.	Hinc inter omnes nata gloriosior	
	Ego nationes emico.	365
	Hinc iure, quae fama supra homines ierim,	
	Adscribor astris et Deo.	
	Cum fastuoso celsior fastigio	

	Subiecta despiciam omnia Omniaque respiciam, offeram populo meo Securitatis poculo Haustos liquores, qui dolorum tristium Obliviones ingerant. Cratera, famuli, porrigite.	370
Fam.	iussu tuo.	
Belg.	Haurite sitis hoc merum, Hoc bibite securique vitam vivite, Timoris expertes vagi.	375
Stat. I.	O quanta dulcedo! recessit pectore Amaror et maeror meo.	
Stat. II.	Nec nectar huic nec Attico dulcedinem E melle natam praeferam. Vivamus ergo caelitum vitam in solo Curaque posita incuriae Navemus operam.	380
Belg.	taedium quidquid parit, Facessat hinc; quin si Dei Modesta sit cui molesta servitus, Facessat hinc. agamus in Bonis bonum a Deo datum tempus, bene Epulemur et solidos dies Cum ter serenis auferamus noctibus, Fallamus horas praepetes.	385
Fam. I.	Vivamus et bibamus et genio bono Indulgeamus; scilicet Illud, tot annis quod rudes negleximus, Hebetes quod ignoravimus.	390
Fam. II.	Vivamus et bibamus et genio bono Indulgeamus, dum licet; Et, si quid hactenus per ignorantiam Omisimus, praeteriimus, Nesciimus, illud recuperemus, est decens, Patenas teramus et cyphos. Vivamus et bibamus et genio bono Indulgeamus, dum licet.	400

Chorus Actus secundi

Echo

Perseverat in superbia Cassiope. Nereides opem Deos rogant et ulciscendi copiam. cum tonitru Iupiter prodit votis subscribens. Ammon funem Nereidibus porrigit ad affligendam Andromedam. rapitur Andromeda. parentes frustra vindictam deprecantur. constricta alligatur Andromeda scopulo. parentes re infecta tristes Andromedam deserunt cum choro recedentes.

Ch.	Spiras verba sonora	honora	
	Et pergis tollere cristas,	istas	405
	Cassiope Cephei.	hei	
	Contempti numina ponti		
	Nereides plorant,	orant	
	Ulcisci posse laborant,	orant	
	Vindictas quaerunt.	erunt	410
	Coelum non clauditur usque.	auditur usque	
	Ipse viam Iupiter monstrat.	iter monstrat	
	Venit pede recto	erecto	
	Contempti propago maris.	aris	
	Rapitur tibi proles,		415
	Cassiopeia.	o paena	
	Deas frustra flexisse laboras,	oras	
	Frustra quaeris uterque moras	oras	
	Constrictaque frustra		
	Niteris ire foras.	oras	420
	Tenduntur brachia caelo.	o	
	Nata et uterque parens		
	Miscent clamore querelas,	helas	
	Nereidum frustra		
	Tentantes corda movere.	o vere	425

Actus secundus

Interventu Dei et Furiarum

<i>Eumenides infra, supra Dirae, hic Furiae sunt. Omnes in unam nempe conspirant scelus.</i>	426-442
<i>Dum parit immemores patris indulgentia gnatos, Iustitia indignans, 'heus', ait, 'heus, satis est.'</i>	443-466
<i>Astraea regunt terras, terras Astraea gubernat; Hinc forte ab astris nuncupata Astraea sit.</i>	467-483
<i>Non dixit male, qui dixit, 'patientia laesa Fit furor'; exemplum, si dubitatis, adest.</i>	484-502
<i>Quaeris, pauperie cur Belgica squaleat ima? In promptu causa est: dives et alta fuit.</i>	503-518
<i>Enervis cur sit Leo Belgicus aut sit inermis, Si roger, hoc dicam: Lysimachum reperit.</i>	518-533
<i>Cur posito graditur tremebundus pene? repressas An meminit, dum sors erigit, esse iubas?</i>	534-552
<i>Terra beata fui, nunc quid sum? nescio, tantum Hoc scio: quod puduit me meminisse, fui.</i>	553-568
<i>Magne Deus, fer opem, ne semper dicere cogar: 'Terra beata fui.' magne Deus, fer opem.</i>	569-574

Scena prima

Daemon *Invidiae dente armatus, Mars sanguineo Bellonae flagello*
Discordia *Doli laqueis, Livoris thorace, facibus, Deus*

Daem. Ergone sic solito orbatus diademate deses Deliteo? veteresque negabunt vincla triumphos? Siccine me fastus et amor sceleratus habendi Ludere? sic nostros flamma damnanda perenni Luxuries, nostros nequicquam fugerit ausus?	430
Contemptusque Deum iunctoque opulentia fastu Ibit inulta mihi? quibus abdita torpet in antris Nunc tua, nunc vindicta, Deus? quin rumpitur aether, Sulfureos superis iaculatus ab aedibus ignes, Extorresque premit, reflui qua maximus Atlas Marmoris errantes ferit importunior undas? Aut ubi serpentum domus est, ubi nascitur Auster Aëria de rupe tonans, ubi, maxime Divum,	435

	Nunc tua iustitias latet? en, uti BELGICA cristas Tollit et immemores pietatis transigit annos.	440
	Nos sine, iuste, tuos, Deus, ulciscamur honores.	
Mars	Vsque adeo indigno vincimur compede? terrae Indigetes sceleri cumulant scelus inque Deorum Iura profanatis bacchantur vocibus. ecce, Belgica contemptrix pacati numinis omne	445
	Irarum in se vertit onus; tandem, optime, tandem, Fac, discat, quid sit superos luisse faventes.	
Disc.	Hei, memor esto tui, Deus, et permitte rebelles Vltricem sentire manum et nos carcere tristi Expedias et ab hoste tibi secerne fidelem.	450
Deus	O homines nimium brutae feritatis amantes, O nimium iusti pietate parentis abusos! Quo ruitis? quo prava rudes oblivia cogunt? Nescistis superesse Deum, quem vasta solorum Machina caelestesque animae et nocturna verentur	455
	Sydera? vivit adhuc mundani criminis ultrix Dextra potens; vivunt, qui prostravere catervas, Senacherib Chaldaee, tuas. manus ulta Cainam Iessaeumque Ducem superat, nec nostra timetis Fulmina! fortunas tibi largior, o infaelix	460
	Belgica, non sensu, quo nos furiente lacessas, Verum ut Divorum memor aras thure Sabaeo Impleres et grata fores; tu vero profana Bellua neglecto mentiris numine fastum.	
	Idcirco ablatis, irritamenta malorum	465
	Quae tibi sunt, opibus, Stygiis eris improba monstros Praeda, omnes in te Furias pauperrima mittam. Disces, quid Divos siet irritare faventes.	

Scena secunda

Deus, Iustitia

Deus	Tu modo subiectas, Astraea aequissima, terras Ingredere et vinctas TVRBARVM in MARMORE pestes Iussu solve meo; dic, BELGICA praedia MAVORS Depopuletur, et huic PAVPERTAS indiga, tristis Esuries et cruda Sitis comes esto caputque HAERESIS implicitis nimium insignita colubris DISSIDIQVE malum et Discordia pectora vulgi,	470 475
------	---	--------------------------------

Deinde LVES aliae: discat spoliata decore
 Terra proterva suo, quid lascivire superbae
 Profuerit; celeres refer haec mea dicta per auras.
 Iust. Exsequar extemplo, Divum Pater atque hominum Rex,
 Solvere permittente Deo stirps nata decorum, 480
 Vlvisci ad mandata homines.

Scena tertia

Iustitia, Mars, Discordia, Daemon

Iust. tu, bellice princeps,
 Belgiacos invade lares pacataque turba
 Praedia, fac populos in paupertate negatum
 Divitiis agnosce Deum.
 Mars te digna Deoque 485
 Suggestis, o Astraea; Dei parere paratus
 Te sequor obsequio, rapiam, quemcunque superbae
 Ornatum peperistis opes, parvoque potentes
 Non expectatis onerabo caedibus agros.
 Iust. Et tu, sanguinea gliscens Discordia taeda, 490
 Haeresis atra parens, scissum in contraria vulgus
 In sua coge trucem convertere viscera dextram.
 Disc. O nunquam ante hac vox optatior! o mihi gratus
 Nuncius! auritas quam pronus verberat aures.
 Efficiam placidas Nymphae turbare quietes
 Vnitumque gregem.
 Iust. et tu, nigri bellua Ditis, 495
 Fac comites animare tuos, tentantibus urge
 Insidiis pressam scelerum caligine plebem,
 Vlviscente Deo.
 Daem. factum curabo.

Scena quarta

Mars, Discordia, Daemon

Daem.	sodales,	
	Aspicite, ut fulvo sedeat sublimis in ostro	
	Gemmis Dalmaticoque nitens, bona Diva, metallo.	500
	Aspicite, ut nihil eventus praesaga futuri	
	Aut edat aut bibat aut utramque indormiat aurem.	
Mars	Consiliis opus est, quanam ratione modoque	
	Claudamus stricto male cautam compede Nympham.	
Disc.	Hoc opus hic labor est: viden' haec spirantia turbas	505
	Aequora? confusumque chaos? medioque minantem	
	Triste freto scopulum? cui nomen nascitur e re	
	Impietas.	
Mars	video.	
Disc.	divinae funibus irae	
	Hoc illam astringam scopulo; sit nempe parato	
	Praeda parata mari, sic stat sententia.	
Mars	mentem	510
	Amplector, germana, tuam. rapienda sed ante	
	Aurea Luxuries et fastus causa supellex.	
Disc.	Sic decet; aggredior. tu me, fac, passibus aequis,	
	Mars, imitere.	

Scena quinta

Mars, Discordia, Daemon, Belgica, Paupertas, Haeresis Septiceps

Disc.	agedum, quae prodiga sede quieta	
	Iam frueris, mihi cede locum, mihi cede coronam.	515
Belg.	Illa etenim vis est! mea sint mihi, cur tibi cedam?	
Mars	Sunt nostrae, bona Diva, vices.	
Daem.	depone superbam	
	Luxuriam sceptrumque potens mihi cede.	
Mars	monile	
	Esto meum.	
Paup.	mea sit vestis.	

- Belg. quisnam ille furentum
Est modus! heu, saltem, si fas, audite loquentem. 520
Dicite, qui genus? unde domo? quive estis in armis?
- Paup. PAVPERTAS ego sum.
- Mars MAVORS ego.
- Disc. et HAERESIS haec est,
Haec mea progenies; ego sum DISCORDIA.
- Daem. nostis
Me, credo, et, quis sim, loquitur mea vestis.
- Belg. eheu me
Infaustam! dirrepta gemo, cognosco priusquam 525
Raptores infausta meos.
- Mars iam, Diva, triumpha.
Vtere libertate tua nec abutere.
- Haer. regni
Consortem me scribe tui, Regina, triumphans.
- Belg. O etiam propriis spoliabor gentibus? o quam
Contentam propria satius statione fuisset. 530
- Disc. Iam ne laxa nimis nimiumque effrenis et effera
In libertatem subito solvaris avitam,
Hoc te constringam liberrima compede, virgo.
Affigam scopulo, pecorique optata marino
Esca erit.
- Belg. o vere libertas optima primo, 535
Libertate perit; iam sera indagine cerno
Saepius aëriam ventis agitarier ornum
Et summos quater importuna tonitrua montes.
O rerum fortuna potens, quam sedula volvis
Ter volucrem, quam infida rotam? modo culmine summo 540
Subiectas multa gentes in pace tuebar,
Diva vocabar, honorato gradiebar in ostro;
Attalicas modo opes Iri variavit egestas.
- Mars O quantos mea dextra tholos, quam grande trophaeum
Constituet. heus tu, Paupertas indiga, fida 545
Sis comes haerenti Nymphae.
- Disc. tuque, Haeresis atrox,
Custodi, velut ipse lupus consuevit ovile.
- Daem. Vt nunc ridet anus, modo quae Venus esse volebat.
- Mars Dic ubi divitiae? tua sunt ubi scrinia gemmis
Turgida?
- Belg. sicne etiam luctu deludar in isto? 550
Gens inimica male insulat mihi; parcite, Divi.
Sic medio, media infaelix in agone relinquer.

Scena sexta

Vterque Status

- Stat. I. O sobolem infaustam, quam sic ferus obruit hostis!
Stat. II. O gemitus, nequeo verbis concepta profari.
O nova tristities, securae pectora turbae 555
Obruis.
- Stat. I. ergon' adhuc candens portendet amictus
Laetitiam?
- Stat. II. procul, o plausus.
- Stat. I. procul este, choreae.
- Stat. II. Ite et vos pessum, Circeae pocula fraudis.
- Stat. I. Ecquid profuerit paucos faeliciter annos
Transigere? extremum scabies, viden', occupat.
- Stat. II. at iam 560
Delicti memores nostri decet esse; petit de
Sontibus ille Deus paenas et crimina punit
Perpetrata prius. serva, Deus optime, serva,
Eripe membra fuga et mediis nos eripe flammis.
- Stat. I. Effugio.
- Stat. II. fugio.

Scena septima

Belgica et Discordia

- Belg. miseram me scilicet! olim 565
Regum cura fui, partem voluere coronae
Augusti me, me esse suae; nunc deseror et, cum
Nubila succedunt variatae tempora sortis,
Nemo adiutor adest, premor et pene opprimor! eheu!
- Disc. Macte animo, comites, ventis agitate furentem 570
Oceanum, veniant ad saxum squammea ponti
Agmina monstrosique greges et, si qua profundo
Monstra sinu Neptunus alit, Cephalique Gruesque
Phisiter ignivomusque Draco capitosaque Caete.

Chorus Actus tertii

Dialogeticon

<Andromeda, Iupiter, Perseus, Phorcides,
Minerva, Cepheus, Cassiope>

Deprecatur.

And. Iupiter, Andromeden insontem respice clemens 575
Et miserae miserere pius.

Annuat.

Iup. scelus esto sat ultum;
Audio vota, preces exaudio. labere, Perseu.

Demittit.

Vltor inane seca, discant terrentia terras
Monstra, tibi summo quod sit genus a Iove summum.

Devolat.

Pers. Pareo, magne parens. quae forma bicorporis umbrae 580
Claudit iter?

Offendit.

Phor. uno sunt lumine Phorcides.

Eas submovet. caput praescinditur.

Pers. atqui
Haud impune quidem tangat mea Phorcidas Harpe,
Ista Medusaeis sopitos crinibus angues
Angat saxificumque caput cervice revellat.
Vi via facta, sed haec restant freta.

Datur.

Min. Paegasus ales 585
Te vehat.

Solvitur.

Pers. o istis nequaquam digna cathenis
Solvere, o Andromede. nequicquam bellua saevit.

Caetus confoditur. excipiuntur reduces et praeunte paranympo cedunt proscaenio.

Ceph. Salve nata.

Cass. gener salve.

And. salvete parentes.

Actus tertius

Interventu Alberti

<i>Transita tecta optat pluvia cogente viator, Belgica neglectum sorte premente Deum.</i>	589-607
<i>Orat homo exoratque, audit Deus exauditque: Tum tantum quantum, tum toties quoties.</i>	608-629
<i>TV Lliberas aras tVba (Anagram.) DIgnVs, arae qVeM tVeantVr, heros.</i>	630-650
<i>Munitum ense latus, galea caput, aegide pectus: Quis non haec timeat, quem tamen haec timeant?</i>	651-668
<i>CaLetVM AprILLI, IVnIo CadIt Ardrea faeLIX; HVLstea seXtILLI prosperiore CadIt.</i>	669-681
<i>QVando dVCI ALberto CadIt HVLst<a>? a VIrGIne partV LVstra trICenta, deCeM, ter trIa et annVs erVnt.</i>	682-701
<i>Mente valet simul atque manu Dux; scilicet hoc est, Virtute illustrem verius esse sua.</i>	702-723
<i>Regia Caesareum, Germanum ducit Ibera, Austriaca Austriaco, Dux data nupta Duci.</i>	724-746
<i>I, Fama, et dic: Belgium amat regnator Iberi Nominis, ille cui mundus uterque subest.</i>	747-768
<i>Isabel absentis certissima Patris imago; Ille fuit Patria, fit Patria illa parens.</i>	769-788
<i>Prosequitur pleno Deus exoptata favore Gaudia, iam surgit spes libertatis avita.</i>	789-795

Scena prima

Belgica, Deus

Belg.	Respice, magne Deus, tot toties ovem Obiectam tiigribus unam;	590
	Respice, magne Deus, laniatos Inhonesto vulnere crines. Me sitis atque infamis egestas, Opis auxiliaris egentem,	
	Opprimit. heu, tandem satis esto Ultum scelus; hei, satis esto	595
	Annis punitam esse triginta, Annis punisse triginta.	

	Squaleo paribus posterior meis; Nec tantum suppetit ultra,	600
	Vt valeam succendere divis Sacros altaribus ignes. Si delubra Dei deserta Donis cumulare pararem, Hoc sublata vetat libertas.	605
	Ego compede vincta tenaci Intra angustos cogor terminos, Atheus mea templa subintrat. Vltiora dolor prohibet. me Si quis conspexerit ante,	610
	Esse negaret eandem BELGICAM. Miserae miserere benignus. Quin scelerum si tanta meorum Est copia, quae misereri Impediat, saltem confunde	615
	Iuratos numinis hostes. Fac, antiqua suis sua templis Contempler munera rursus.	
Deus	Ploratus, o nata, tuos tandem audio, flentem Et resipiscentem clemens exaudio votisque Indulgens subscribo tuis. qui carcere solvant Lugentem referantque in liberiora solutam, Saepius emitto; sed te omni solvere vinclo Plusquam opis humanae est: mittetur ab aethere summo	620
	ALBERTVS, cui stemma potens a Caesare magno, Qui veterem augustis numerans a Regibus ortum Par generi successit honos; ille unicus, ille Augusto monstrans divinas pectore dotes Restituet certam tibi, BELGICA diva, salutem.	625

Scena secunda

Deus, Albertus

Deus	Heus, mea progenies, ALBERTE, et feminis Austri Gloria.	630
Alb.	ad obsequium, Deus optime maxime, coram Asto tuum.	
Deus	nosti, specioso Belgica quondam Insignis titulo, iam multo tempore paenas	

Expendit scelerum me dissimulante suorum.
 Tempus adesse puta, quo sim bonitatis amicae
 Iustitia ulciscente memor. tot fortia bello
 Corda virum Belgis iussi superesse regendis;
 Hi facilem stravere viam, sed nemo supremam
 Imposuisse manum potis est. tu numine dextro
 Aggredere hoc, quod cernis, opus vinctamque resolve
 Effrenemque doma populum terramque rebellem
 Imperiis constringe tuis. preme CASSIDE crines,
 Quam generosa dabit PRVDENTIA; terreat HARPE
 Hostilesque terat nisus, qua maximus olim
 CAROLVS ignotum divus penetravit in orbem.
 AEGIDE, quam PIETAS tibi sufficit optima, pectus
 Fac firmare tua SPECVLVMQVE superstitis aequus
 Consule IVSTITIAE.

Alb. menti pro parte virili
 Divinae faciam satis; hoc tamen, hoc precor unum,
 Vt tua certantem manus erigat inque periclis
 Dirigat incertum.

Deus veluti iam saepe fideli
 Polliceor populo, promptas conatibus aures
 Laxo tuis.

Alb. veniam et rebus non asper egenis
 Subveniam.

Scena tertia

Albertus, Caletum

Alb. mox moesta tuos solabor agonas,
 BELGICA; sed quidnam video? quae clausa viarum
 Compita monstra tenent? prius haec vincenda, deinde
 Solvam vincla tibi, vinclis indigna ligari
 BELGICA. quisnam hic est Neptuni proximus undis
 Triste supercilium tollens?

Cal. sum forte CALETVM.
 Oceanum prope colle iacens sublimius alto.
 Me neque liligeri Sequanae prope littora Reges
 Nec domuit freta longa potens domuisse Britannus.
 Albion in volucres iuga derivata Pycardos
 Miserat, Armoricasque timebat Gallia vires,
 Non tamen ulla dies potuit constante CALETO,

Non annus potiore die nec Olympias anno
 Nec per Olympiadum nascentia secla recursus
 Martia victori carpenta tulisse Gradivo.
 Tu quoque si tentes, nisu tentabis inani
 Icciacos portus invadere.

Alb. faxo periculum, 670
 Expedio pugnam.
Certamen.

nostris te subiice tandem
 Cal. Saucius imperiis.
 facilis subiecero.

Scena quarta

Ardrea

Ard. quidnam?
 Quid video? Mavorte potens opibusque CALETVM
 Cesserit Austriaco? quae non potuere Britanni
 Liligerique Duces sibi subdere maenia, Ductor 675
 Subdidit Austriacus? nec propugnacula bellis
 Horrida nec Pater Oceanus, qui proximus urbi
 Imminet, hanc potuere suis avertere cladem?
 Ergo quando fugae nec opis spes ulla relicta est,
 Arbitriis me credo tuis, Dux inclyte. 680

Scena quinta

Albertus, Hulsta

Alb. monstri
 Quid video?
 Hul. Hulsta ego sum fama notissima, Romam
 Et Latii pertaesa caput traho libera vitam.
 Alb. Si sapis, Austriacis aditum permitte triumphis.
 Hul. Si sapiam, Austriacum munitis maenibus hostem
 Depulero, non sic libertas aurea cedat. 685

Alb. Experiar: superos quid sit tentare, docebo.
 Parcere militibus stultum est, ubi sanguine nobis
 Gloria venalis, venale est morte tropaeum.

Confligitur.

Subiicere infaelix.

Hul. haec est violentia, cogor.

Alb. Et falsam depone cutem fideique Latinae
 Da nomen renovata tuum gladioque deinceps
 Tuta meo depelle hostem, qui maenibus instat
 Multus ubique tuis.

690

Scena sexta

Albertus

Alb. Vi via facta aditumque feroci
 Invenit dextera ferro,
 Dexterior quaeque inspectantum
 Obtutus spectra timebant,
 Quae nulli cecidere, cecidi.

695

Bene vertit, quae omnia vertit,
 Cuncta revertit, sors omnipotens
 Et sorte bona melior Deus.

700

ARDREA CALETVMQVE unius
 Sortitae luminis usum,
 Vtraque FRANCO subiuga Regi
 Nostris est visae triumphis.

705

Aggressus tandem male faustam
 Variis ambagibus HVLSTAM;
 HVLSTAM, cui Deus auricomum caput
 Stygios mutavit in angues -
 Tantum est ter veneranda profano
 Vitiari crimine fana! -,

710

Invasi, evasi, licet illa tot
 In saxum verterit hostes.
 Contudit harpyam istam ista harpe
 Et vinctos contulit angues.

715

Harpe maiorum illa meorum,
 Maior quam portio mundi
 Vtriusque, satis noverit et satis.
 Illa, illa beatior HVLSTA,

Pietatis amorisque memor mei, 720
 Decus immortale loquetur
 Scuto inserta meo, quae cuncti
 Timeant monumenta videntes.

Scena septima

Albertus, Deus

Alb. Vincula iam superest, quae vincivere tot annis,
 Vincere funestosque manu praescindere funes. 725
 Sed te pontus habet pedibusque ignara periri
 Marmoris unda tenet. proch, quis se fluctibus aequor
 Erigit! incertam scopulosa Ceraunia mentem
 In diversa trahunt imoque a vortice crudos -
 Horresco aspiciens - eructat Scylla latratus. 730
 Quid faciam? piscosa homini spelaea negatum est
 Tangere, te piscosa extra spelaea negatum est,
 Tangere, quid faciam?
 fer opem, Deus optime, cuius
 Vnius imperio Belgi<s> Dux impero terris.
 Pande viam, liceat liquidos transcendere fluctus 735
 Et rapta indignas praeda deludere fauces.

Deus Audio iustam, ALBERTE, precem. scopulosa vereris
 Aequora squamigerumque domos hominique negatam
 Ire viam; quae iussa dabo, fac, mente recondas.
 Est patriae bene nata, pio bene nata parenti, 740
 ISABEL, et gestis et stirpe et nomine CLARA.
 Hanc lateri comitem adde tuo lateque furentem
 Ferre per oceanum; tuto hac subvectus, hiantes
 Sub pedibus ridebis aquas turbasque nocentes
 Disturbans, medium facies per inane latrantem 745
 Tutum iter ad scopulum, crudus qui vertice summo
 Stantibus exstat aquis, operitur ab aequore moto.
 Huc ubi devenies, falcatam cautibus harpen
 Obiice et ultrices ferro distringe catheras
 Iniectamque tuo, coniux o Regia, collo 750
 Effer et antiqua fac libertate potiri.

Alb. Obsequar adducensque decus telluris Iberae,
 Oceani superabo minas fluctumque sonantem, et,
 Belgica virgo, tuos virgo reparabit honores.

Scena octava

Belgica

Bel. O quantum Austriaco debet flos Belgicus horto! 755
 O quantum Hispano Brabantica praedia Regi,
 Cuius opes et opem toties fastidiit, impos
 Mentis, inops animi benefactique immemor omnis.
 Ille quid? haud quaquam pietatem oblitus avitam,
 Quaque pater sobolem licet irritatus amatam 760
 Prosequitur, fovit gremio, regalia egenti
 Nutrimenta dedit sceptroque assueta tyranni
 Dextera, serviles sese proiecit ad actus.
 Sensit ALEXANDRVM Stygiis excita cavernis
 Pestis et imparibus didicit concurrere signis; 765
 ERNESTO arrisit placido Concordia vultu,
 Ernestum vidit, invidit nescia Parca
 Parcere laetarique vetat lachrimabile lethum.
 ALBANVS fuit et nostris decus addita terris
 MARGARIS, Augusta numerans ab origine patres 770
 Et proavos notumque in plurima saecula nomen.
 Ductoresque alii, quos BELGICA terra triumphis
 Dives alit, venere pii ad mandata PHILIPPI.
 Nec satis unam, unam, quae fax telluris Iberae
 CLARA fuit, sobolem patria descendere terra 775
 Non negat et miserae Belgarum occurrere sorti,
 O faelix, o Austriaco sub principe faelix
 Belgica prae reliquis, quas sors premit improba, terris!

Scena nona

Belgica, Albertus, Isabella

Alb. O virgo, o istis nequaquam digna cathenis,
 Sed quibus inter se sancti iunguntur amantes. 780
 Solvere turbarumque chaos fluctusque perennes
 Desere, materiem luctus luxumque repelle.
 Te, te desponsabo mihi propriamque dicabo,
 Ornatus reddam veteres solioque reponam,
 Eripiam, rapuit quae vis violenta furorque 785
 Martius et nulla pestis satiabilis ira.

Scena decima

Belgica et Status

Bel. O libertatem? quam dulce est dicere servae
 Libertas, quae sera tamen respexit inermem.
 Candidior, vix me capit insperata voluptas.
 Quo feror? aut ubi sum? primas exsolvere grates 790
 Convenit authorique Deo superisque secundis;
 Vos, proceres, reducem primum salvete Deoque
 Dicite solennes solitis concentibus hymnos.
 Dicite, magna Dei manus est nec deserit unquam
 Progeniem genitor nec, quam premit, opprimit unquam. 795

Chorus Actus quarti

Narratio

*Paranympho et pronuba praeuntibus proditur. Andromeda Perseo in manum data.
Phineus indignatus, bellum indicit.*

Ch. Hymenio, hymenaeae, hymen ades, o hymenaeae,
Perseus Andromeden sociat sibi.

Respice, Phineu:

Desponsata tibi peregrino it subiuga sponso.

Arma move, conscribe Duces,

800

Sonet inscia turbas Regia

Inauditumque epulis taratantara.

Certatur utrimque varie.

*Capite Gorgoneo viso diriguere hostes. laurus victori data. nuptae claves datae, uncti
postes, allatus mundus muliebris, nuces cum floribus sparsae, cum cantu ceditur.*

Cedite victori palmam,

Concedite laurum

Corpora caesa suam et muto confinia saxo.

805

Nupta subi thalamos,

Succede penatibus uxor;

Spargite cum nucibus flores

Et carmen, ephaebi.

Hymenio, hymenaeae, hymes ades, o hymenaeae.

810

Actus quartus

Interventu confoederatorum rebellium

<i>Alberto Belgae creduntur, novita non sic. 'Nos quoque Belgae', inquit, 'Battava turba sumus.'</i>	811-826
<i>Quis? DVX ALTVS? quid? BEAT. ecquae? Belgica RVRA? SIC decet, exiguis rebus adesse Iovi. (Anag.)</i>	827-842
<i>Liber vult esse, hoc praetexit nomine culpam: Credite, nulla caret noxa patrocinio.</i>	843-861
<i>Attentasse ferunt regnum caeleste Gygantes, Attentare ferunt Austriacum Batavos.</i>	861-879
<i>Cassida melligena posthac habitate, volucres. Bellatum satis est; pax prope, bella procul.</i>	880-888

Scena prima

Albertus, Isabella

Alb.	Desere triste malum, luctus compesce voraces, Belgica, et invitata novo cape gaudia plausu. Aspice consueto vinctam diademate frontem, Consuetum decus et, tibi quam divina voluntas Restituit sedem; iam multo tempore vivax Nestoreos imitare dies positoque tumultu Incipe pacata tandem considerare terra.	815
Isa.	Surgite: iungamus thalamos foedusque perennis Connubiale thori.	

Scena secunda

Batavus, Sycamber, Confoederati

Bat.	quid cernimus? anne priori Desponsata mihi et devota celebribus actis Belgica, dat dextras homini, qui lege Latina Ducitur et nostram volet ad sua verba choraeam	820
------	--	-----

- Fingere et ablata nos libertate domare?
 Non ita cedendum Latio Romaeque tyrannum
 Exaudire decet, nec dum primaeva recessit 825
 Pectore vis, quae quondam omnes in cruda vocabat
 Praelia, et huic animis obstare audacibus aequum est.
 Dicite, praestantes Batavi veteresque Sycambri,
 Pandite, quatenam animo sedeat sententia.
- Syc. certe
 Maturare opus est, si consentimus in istud 830
 Auspiciu sceptri, servos nos esse fatemur.
 Ergo et eodem opus est consensu et viribus iisdem
 Arma movere, manum conferre et milite misso
 Excutere immites generoso vulnere frenos.
- Conf. Sic decet: Austriaco bellum legatus et arma 835
 Nunciet. interea nos cum ditionibus huius
 Mentis in arma virum cogemus fortia turbas.
 Haec, tubicen, mandata refer.

Scena tertia

Tubicen, Albertus

- Tub. negat, Austrie princeps,
 Battavus hoc tolerare iugum, quod niteris; arma
 Indicat, indicit bellum.
- Alb. si indicit, habebit, 840
 Qui bellum gerat et patrium tueatur honorem.
 Haec responsa refer.

Scena quarta

Albertus

- Alb. bellum? tristissimus ille
 Nuncius, hei, nimium male sanas vulnerat aures.
 Quid faciam? pacem conor, contraria paci
 Cogor ad arma, tamen durabo et rebus in arctis 845
 Obiectabo caput. dulce est pro sospite Patrem

Et Dux Brabanta magnus regione vocare.
Serviet ipsa tibi comitatu Flandria magno, 870
Et Batavo tua iura dabis, veteresque Sycambri
Subiicient sua colla tibi, reverebitur omnis
Gelder et Arthesio dives cum rure colonus
Oceanoque potens Zelandi littoris arvum;
Quaeque Duces magni et Comites tenuere vetusti, 875
Solutus habe, tibi Mosa patet Rhenusque bicornis
Colla dabunt, tua iussa feret ad proxima Scaldis
Regna Tridentiferi Patris, Ixius ipse recedet
Portus ad Armorici littus solenne tyranni.
Et dicet, faelix ALBERTO principe vivat 880
Belgica, dispersaeque suis cum civibus urbes
Ditescant, videat Saturni saecula dives
Omne solum pacemque novam.

Alb. at tu, Belgica, deinceps

Tam diris edocta malis emensaque vastum
Bellorum pelagus, syrenes blandaque luxus 885
Luxuriaequae mala et scopulos iam cauta minantes
Declina ulterius faustis neque difflue rebus.

Belg. Admonitis parebo tuis, iustissime vindex.

(Actus V)	Joannes Baptista Gramaye, 'Andromeda Belgica'	37
<Ch.>	Lis procul esto; etenim litem concordia pellat.	898
Echo	dia pellat.	a
<Ch.>	Dia pellat?	b
Echo	appellat.	c
<Ch.>	In portu ergo opus est laeti clamoris <...>	
Echo	amoris.	899
<Ch.>	amoris.	a
Echo	moris.	b
<Ch.>	Et canere, ut pelago qui portum intravit ab alto	900
	Navita, io.	901
Echo	ita io.	a
<Ch.>	ita io.	b
Echo	io.	c
<Ch.>	Haec, dic, qualis erit regio?	
Echo	io.	a
<Ch.>	tum Belgica qualis?	902
	Dic, cupio.	
Echo	io	a
<Ch.>	qualis lux Belgio?	
Echo	io.	b
<Ch.>	ab Auchiduce Austrio?	903
<Ch.>	Nil aliud nosti quam plaudere carmine dio.	904
Echo	io.	a
<Ch.>	Ergo et io resonet, duplicetur cuncta per arva <...>	905
Echo	valete.	a
<Ch.>	lete.	b
Echo	valete.	c
<Ch.>	valete.	d
Echo	lete.	e

Actus quintus

Veritas de caelo orta est et Iustitia de caelo prospexit. <i>Reddit Alitheaam terra, Astraeam astra remittunt; Quidnam est portentum, si hoc non est?</i>	906-924
<i>A corde et Dis est Discordia dicta, quid inde? Qua Ditis est, Ditem petat.</i>	925-945
Epitaphium Discordiae <i>Rosique rasique altaque fui, dum fui; Nunc odor et rador vicissim, sed humilis.</i>	946-964
Albertus alter Hercules <i>Ecce, Hercules; Hydra, fuge, ni malis malum. Frustra rebelles hic minuet ultor minas.</i>	965-984
Albertus Marti Mors <i>Caedere, Mars; iussus sedeo, iussusque recede, Ni vis, Mars rubens, pallida mors fieri.</i>	985-1004
Post nubila Phaebus <i>Lustrat splendidior terras post nubila Phaebus, Pax procul expulso Marte vocata redit.</i>	1005-1024
Iustitia et Pax exosculatae sunt. <i>Pax et Iustitias suaviatur, Suavium o tibi, Belgica, suave.</i>	1025-1046
Daemonis fuga <i>Vicere Austriaci vinxereque, quos ego; sed iam Cedere quam caedi praestat, abibo igitur.</i>	1047-1064
Caeli Belgici Atlas <i>Avertens Belgis contraria fata, labantis Hic Atlas Patriae servat, unus erit.</i>	1065-1078

Scena prima

Veritas sola concordiae tubis armata et basi fortitudinis

Ver. Quid audio? pacata sintne Belgica?
Rursusne dabitur in mea
Pedem referre limina? annis plurimis
Penitissimo latui penu,
Titana nec vidi nec huic vicarias
Lunae faces. audebone?
Solare lumen, lumen aufert noctuae.
Hactenus ovantes buccinas
Et mixta lituo audire soleo tympana,

Concurrere acies, sanguinis 915
 Rivos fluere, per mille caedium vias
 Charontis invadi locum.
 Nil audio. pacata suntne Belgica?
 Caeco pedem efferam specu.
 Et sicubi vecordes latent discordiae, 920
 Si quem haeresis habitat locum,
 Ferroque et igni punietur nec dolos,
 Vt ante suevit, insciis
 Textet suorum civibus moliminum.

Scena secunda

Veritas, Discordia

Ver. En, caput invisum; nocti sese implicat atrae. 925
 Trusura immites ad Phlegetontis aquas,
 Aggrediar. quid caeca colum colis? haud secus ac si
 Extremo metuas spem tibi stare loco?
 Quaenam aconita molis? rursus moliris in oras
 Ore lycambaeo surgere Belgiacas? 930
 Lurida corroso quid rodis pollice pensa?
 Quidve terunt digitos lurida pensa tuos?
 Quid meditaris? at in medium iam prodita prodi,
 Iam cade, teque lues multa cadente cadat.
 Scindere conscissa gaudens Discordia palla, 935
 Et tua frustra canes dilanianda legant.

Dis. Siccine me terrebit anus? flebone ut inultus,
 Quem Patris ad lachrymas vox vocat una, puer?
 Scilicet, anne Patri frustra sum parta Virago?
 Vires et virus quid queat, anne latet? 940
 An frustra veteri vestem rubigine tectam
 Livida Livoris coniugis arma geram?
 Affinisve doli nequicquam mutua gesto
 Retia? quasque dedit torva Megaera faces?
 Experiere: scies, quid fax Plutonia possit; 945
 Quid queat Invidiae Pax inimica, scies.

Ver. Impia progenies, quid inania murmura volvis?
 Iunctane desiungi spicula posse putas?
 Spicula lethaeis nequaquam prompta pharetris,
 Spicula discordi tineta nec uncta dolo. 950
 Sed, quae caelesti mihi sunt celata metallo

Vertam terga fugae, quo me via ducet in orbem,
Meque expers oneris experietur honos.

Scena quarta

Veritas, Mars, Pax *cornu copia instructa et oleae virgultis*

Mars	Vah, impotentes quo trahimur? cui Porrexit herbam Styx domino? cui? Sic inclytam provinciarum Deserimus faciem potentum? Sic praeda fauci praeripitur meae? Sic praeda orexim luserit haec meam?	985 990
	Nec illa, multo quae tumultu Ima solet male sana summis Miscere, discors dira; nec illa, quae Discordiarum pone sequi solet Proles parentem, quam vocatam Haeresin, hei, male dimicantem! Concordiae una contudit unitas. Domare possunt? sic Stygis agmina Agentur? et de plebe tanta Tam facilis canitur triumphus?	995 1000
	Ibo et, quid artis, si modo, Mars habet, Vindicta crimen prima premet suum. Ille ensis, ille mucro caesae Expriet inferias sorori.	
Ver.	Consiste, gressus comprime, sta citus, Quicumque sis. Pax alma, soli decus, Poli voluptas, fer citatum O toties repetita gressum.	1005
Pax	Adsum supremis edita sedibus, Opum creatrix. pauperie procul Terris fugata, iam Gradivus Deposita gradietur hasta. Istis flagellis subiice virium, Quodcunque virtus conciliat tibi. Abi celer, qua inhospitales Turcus agit populos in arma. Abi, gravatur maesta tuo pede Tellus, specus bacchare per inferos Annemque notum et luctuosi	1010 1015

Terribiles Acherontis undas. 1020
 Nec ulla posthac te videat dies
 Ludum insolentem ludere Belgio;
 Abi celer, peiora ni vis
 In caput ire tuum pericla.

Scena quinta

Veritas, Iustitia, Daemon, Belgica

Iust. Ergone iam speciosa specus Dea vera relinquis? 1025
 Titanique tuo conspicienda redis?
 Ergo tua manet ulta manu furialis Erynnis?
 Belgiacosne potes deseruisse sinus?
 Tu quoque, Pax, pacisque capaci copia cornu,
 Pro bello bellas suppeditabis opes? 1030
 Mars fugit elusa cum paupertate, timensque
 Haeresis occisa cum genitrice fugit;
 Belgica nunc fastum fastidiit icta suisque
 Dediticit nimium fidere divitiis.
 Ergo castigabo moras gressuque citato 1035
 Depellam reliquas propria ad antra lues.
 Aggrediar scelerum Patrem celer. improbe, prodi
 Liberaque antiquo subiice colla iugo.

Daem. Mene, Astraea, vocas?

Iust. revocat te dextera ad aequor
 Aequa Dei, rectum qua via pandit iter. 1040
 Vade, invade Stygis penitus penetralia, paenas,
 Vltricem dextram quae tueantur, habe.
 Pestifera tandem pulsa contage, sorores
 Ne lue qua posthac Belgica pressa luat,
 Nostrorum oppositu laterum claudamus utrumque, 1045
 Illi non noceant semina sparsa, latus.
 Aggrediar, celso qua Regia surgit Olympo;
 Pergite vos gressu, me praeunte, pari.

Scena sexta

Veritas, Iustitia, Belgica, Pax

- Iust. Belgica, num faciles trahis imo a pectore somnos?
Belgica, responde: tua te, quam saepe vocasti, 1050
Pax, tua, quam toties votis, Astraea, petisti,
Nominat, exaudi.
- Bel. Pax? fallor? an audio nomen
Astraeae? Divae, quibus advenistis ab oris
Squallentes ad caede domos patriaeque ruinam?
- Iust. O Nympha, o dilecta Deo et gratissima caelo, 1055
Vicisti victore Deo; tua sydera vota
Audivere, tibi tandem solatia pressae
Adferimus: defaeca animum vultumque serena,
Nubila diffugiant Phaeboque dieque reducto.
- Ver. Hoc ego concordi Discordia colla repressi 1060
Fasciculo Haereseosque caput cervice revulsum
Calcavi et mutilam dare turpia terga coegi.
- Pax Pax ego Mavortem cum paupertate fugavi,
Vt Solimannaeas populetur iustior urbes.
- Iust. Tartareum Regem tenebrosa in Tartara misi, 1065
Invaso expulsum solio frustra que minantem.
Haec mea Iustitiae laus est, accepta Tonanti
ALBERTOQVE accepta Duci.
- Pax hic ille unicus, hic est
Anchora fluctivagae ratis, hic est Belgicus Atlas.
Hic patriae infracta excepit cervice ruinam. 1070
Hic semesa feris traxit de faucibus Orci
Oppida, calcatis antiqua in sede locavit
Virtutes Furiis, rediit vis vivida vivis.
- Ver. Vnanimis ergo ALBERTO Patriaeque Parenti 1075
Consortique thori meritas grates ISABELLAE
Cantantes, sublime feramus in aethera nomen:
Plaudite io, ALBERTE, io, io, ISABELLA.

Chorus Musicus*Alternatim respondens*

- Ch. Plaudite io, ALBERTE, io, io, ISABELLA.

Epilogus

Audistis et vidistis et satis, ut puto,
Intelligere potuistis, audientium 1080
Spectantiumque concio, quid Cepheus,
Quid Andromeda, quid Perseus sibi voluerint;
Nempe unius statum referre Belgii,
Qui fuit et est et erit sub his Ducibus novis.
Queis ut secundus semper afflet Iupiter, 1085
Precor. nihil iam restat amplius, puto,
Quam vos ut ad commune gaudium vocem
Et ad ferendas gratias magno Deo,
Qui nos ab his eripuerit tandem malis.
De caetero valete, quamque gaudii 1090
Testem sui Comoediam FALCO dedit,
Consulite et aequi et, si placuimus, plaudite.

<Finis>

Hinweise zur Textgestaltung

Zugrunde liegt die Ausgabe von 1600 mit einer an ihr Druckbild gebundenen Präsentation des Textes: Als Seitenüberschriften gegebene Zweizeiler wurden hier vor den Akten gesammelt und mit den Verszahlen ihrer ursprünglichen Seiten abgedruckt. Für das unübersichtliche, uneinheitlich gestaltete und damit problematische Chorlied vor dem 5. Akt wurde der vorhandene Wortlaut beibehalten, nicht aber der Druck mit über die Verse gesetzten Echos. Der nicht eigens markierte Chor wurde jeweils als Sprecher ergänzt, ebenso dort '...' als Hinweis auf dessen noch unvollständige, durch das Echo unterbrochene Gedanken (891, 892, 893, 896, 897, 899, 905). Die hochgesetzten Echos wurden nachgestellt; die Verszählung wurde auf die Hauptverse des Chors bezogen, die davon abhängigen Aufnahmen als *a*, *b* usw. gewertet. Angesichts der Ankündigung eines doppelten Echos wäre wie in der Natur eine doppelte Wiederaufnahme zu erwarten (Chor, Echo, Echo). Dem widersprechen aber eindeutig gedruckte weitere, hier dem Chor als fragende Aufnahmen bzw. Reaktionen auf das erste Echo zugewiesene Wörter (890b, 892b, 897b tatsächlich mit 'Fragezeichen'; 891b, 898b entsprechend ergänzt). Dem ursprünglichen Druckbild nach scheint es so, als ob das Echo dreimal gegen seine Natur eigenständig in das Chorlied eingreift und den Chor zur Erwidmung anregt, ja einmal sogar den entscheidenden Namen Isabella vorgibt (893a, 896a, 905a). Alternativ wäre gegen das vorliegende Druckbild direkt nach 893, 896, 905 *plaudamus*, *bella*, *lete* von 893b, 896b, 905b zu ergänzen bzw. zu übernehmen und zudem 905 ein Echo *valete* zu streichen. Nicht zugänglich war mir die Edition von I. Schunzelaar, Leuven 1972 (unveröffentlichte Lizenzproefschrift).

Die orthographischen Eigenheiten des Originals wurden nach Möglichkeit beachtet. Orthographie und Interpunktion wurden jedoch überarbeitet und vereinheitlicht. So wurde stets gedruckt *i* für *j*, *v* für konsonantisches *u*, *u/V* für vokalisches *u/U*, *ss* für *ß* sowie *Astrae-* für *Astre-* (1053), *author* für *auctor* (791), *Caetus* für *Cetus* (v588), *-faelix* für *-foelix* (460, 669-681), *Iupiter* für *Iuppiter* (575, 1085), *paena* für *poena* (416, 562), *Phaebus* für *Phoebus* (1005-1024), *saecula* für *secula* (771), *solemne* für *solemne* (879), *Stygiis* statt *stigiis* (466), *syd-* für *sid-* (187) und *ergon* 'viden' 'ten' für *ergon/viden/ten* (505, 556, 560, 972).

Groß geschrieben wurde: *Deus* (342, 355, 443, 484), *Divus/-a* (71, 225, 438, 462, 468, 479, 500, 517, 526, 551), *Dux/Ducatus* (209, 221, 264, 459, 675), *Furia* (426-442, v426, 467, 963, 1073), *Pater* (479, 677, 846, 938), *Styx* (466, 764, 963, 965, 986, 998, 1041) sowie 71 *Nympha*, 110 *Charitum*, 207 *Regibus*, 318 *Ibero*, 380 *Attico*, v426 *Livoris*, 426-442 *Dirae*, 473 *Sitis*, 475 *Discordia*, 479 *Rex*, 489 *Discordia*, 495 *Ditis*, 500 *Dalmatico*, 528 *Regina*, 545 *Paupertas*, 546 *Haeresis*, v553 *Status*, 626 *Regibus*, 662 *Britannus*, 675 *Ductor*, 682 *Latii*, 730 *Scylla*, 766 *Concordia*, 767 *Parca*, 821 *Latina*, 946 *Invidiae*, 946 *Pax*, 955 *Discordia*, 1065 *Tartara*; klein dagegen: v107 *familia*, 138-161 *proavos*, 287 *iaspide*, v426 *sanguineo*, 481 *bellice princeps*, 661 *liligeri*, 715 *angues*, 771 *proavos*, 795 *genitor*, v796 *bellum*, 879 *tyranni*, 880 *principe*, 966 *numen*, 966 *omen*, 967 *bella*, 981 *genitrix*, 986 *domino*, 987 *provinciarum*, 1054 *patriae*, 1056 *victore*, 1070 *patriae*.

Im Darstellerverzeichnis wurden *Famuli duo*, *Batavus*, *Sycamber*, *Confoederati*, *Tubicen*, *Ministri*, *Chorus* ergänzt und *Ardrea* statt *Andrea* (vgl. 669-681, v672, 702), *Cymodoce* statt *Ciimodoce*, *Phorcides* statt *Rhorcides* geschrieben. Im Prolog wurden die Überschriften ... *Dramatis Argumentum* und die Nennung der Sprecher vertauscht. Die Reihenfolge der Darstellernennung vor den Szenen wurde geordnet statt 1,2 *SBF*, 1,3 *SB* (mit Ergänzung *duo*), 2,4 *DaemDis*, 2,5 *DisMPBDaeH*, 3,9 *IAB*, 4,6 *IAB*, 5,3 *DVH*, 5,4 *MVP*, 5,5 *IVBD*, 5,6 *IBVP*; ergänzt wurden Chor 3 alle Sprecher, 4,5 *Batavus*, *Sycamber*. Die als ungewöhnliche Szenenüberschrift wirkende Formulierung 5,4 wurde als Regieanweisung auf *Pax* bezogen. Zur Einleitung der Chorlieder wurde *Chorus Actus primi, secundi, tertii* statt *Primi Actus* usw. verwendet.

Drei zusätzliche metrische Hinweise im 1. und 3. Akt seien hier nachgetragen: 119 *Dicolos distrophos. versus prior senarius, alter quaternarius iambici*, 589 *Dicolos distrophos. versus prior Acatalecticis, alter catalecticis, uterque Anapesticus*, 619 *versus haeroici*.

- 109 *expers* statt *eypers*
- 228 *Status II.* statt *Status I.*
- 229 *Status I.* statt *Status II.*
- 298 *cervicem* statt *cernicem*
- 308 *tibi* statt *ribi*
- 319 *Hermusque* statt *Hermusque*
- 429 *perenni* statt *perrenni*
- 443 *indigites* statt *iudigites*
- 477 *lascivire* statt *lascinire*
- 504 *Nympham* statt *Niympham*
- 519 *furentum* statt *furenrum*

536	<i>cerno</i> statt <i>ceruo</i>
541	<i>subiectas</i> statt <i>snbiectas</i>
542	<i>vocabar</i> statt <i>vocabor</i>
546	<i>Nymphae</i> statt <i>Niimphae</i>
551	<i>insulat</i> statt <i>insular</i>
554	<i>Stat. I. ergänzt</i>
v582	<i>submoyet</i> statt <i>submonet</i>
617	<i>suis</i> statt <i>suos</i>
626	<i>augustis</i> statt <i>Angustis</i>
v630	<i>Scena secunda</i> statt <i>SCENA III</i>
636	<i>ulciscente</i> statt <i>uliscente</i>
733	<i>fer</i> statt <i>eer</i>
734	<i>Belgis</i> statt <i>Belgi</i>
779	<i>Alb. ergänzt</i>
v796	<i>pronuba</i> statt <i>pro nuba</i>
v803	<i>mundus</i> statt <i>mundns</i>
859	<i>Alb. statt 858</i>
890	<i>sic ...</i> statt <i>sic?</i>

sowie 138-161 *proavos* statt *pronaos*, 162-185 *proavos* statt *proavor*, 518-533 *Lysimachum* statt *Liisimachum*, 811-826 *Battava* statt *Battana*, 827-842 *exiguus* statt *exiguit*, 1065-1078 *servat* statt *nervat*

- 'Komma' gestrichen vor *et, atque, -que, neque, nec, aut, vel, -ve, an, quam* u.ä.: 5, 24, 41, 48, 50, 61, 63, 63, 63, 65, 68, 68, 71, 73, 75, 80, 90, 93, 96, 102, 107, 135, 143, 145, 146, 148, 157, 157, 160, 165, 171, 173, 175, 183, 184, 187, 201, 217, 235, 239, 259, 260, 282, 303, 310, 316, 317, 318, 319, 324, 326, 334, 342, 352, 353, 359, 369, 376, 379, 380, 382, 396, 402, 428, 431, 440, 443, 449, 450, 455, 463, 470, 473, 474, 482, 500, 501, 502, 502, 503, 512, 518, 527, 531, 562, 567, 572, 572, 574, 574, 575, 584, 620, 622, 640, 641, 647, 650, 661, 666, 666, 677, 679, 690, 691, 694, 696, 714, 725, 726, 729, 738, 738, 741, 742, 744, 751, 753, 758, 762, 765, 768, 771, 776, 781, 781, 783, 784, 785, 786, v787, 791, 792, 794, 795, 801, 805, 808, 814, 816, 818, 822, 823, 824, 828, 833, 841, 849, 854, 858, 863, 867, 868, 873, 873, 875, 876, 883, 884, 885, 885, 886, 887, 910, 913, 922, 950, 951, 965, 969, 970, 972, 974, 1001, 1018, 1019, 1033, 1035, 1037, 1054, 1055, 1058, 1059, 1059, 1061, 1062, 1066, 1067, 1074, 1079, 1084, 1084, 1087 sowie 232-254, 276-293, 340-359, 383-403, 503-518, 518-533, 608-629, 682-701, 906-924, 946-964, 1047-1064
- 'Komma' gestrichen nach: 37 *despondeat*, 60 *visis*, 120 *miserior*, 250 *caeca*, 256 *primo*, 263 *clarior*, 288 *castus*, 288 *unionibus*, 298 *premat*, 339 *crebrior*, 342 *tellure*, 353 *iubet*, 359 *alios*, 404 *sonora*, 445 *numinis*, 462 *memor*, 481 *mandata*, 619 *tuos*, 688 *morte*, 709 *angues*, 866 *terras*, 870 *tibi*, 897 *rebellis*, 899 *clamoris*, 959 *furor*, 960 *ense* sowie 703-724 *valet*, 1047-1064 *iam*
- 'Komma' ergänzt: 1, 4, 17 *sinu*, 22, 28 *ecce*, 35 *caveat*, 38, 46 *hodie*, 47, 53 *eorum*, 56 *futuram*, 58, 58, 61, 64 *aequor*, 67, 67, 67, 69, 71, 71, 82, 85, 92 *interim*, 103, 103, v107 *coniunx*, 126, 128, 130 *aliud*, 158, 165, 166, 167 *erigere*, 175, 175, 181 *opum*, 186, 192 *ulla*, 205, 207, 209, 212, 227, 227, 243 *impotens*, 244, 280 *agite*, 284, 293, 293, 323, 343 *quoque*, 344, 347 *illo*, 350, 366, 366, 374, 374, 388, 394 *illud*, 398, 400 *recuperemus*, 403, 433, 433, 433, 438 *ubi*, 439, 441, 441, 441, 441, 444, 446, 446, 446, 447 *fac*, 448 *hei*, 451, 457, 457, 458 *Chaldaee*, 461 *sensu*, 469, 469, 479 *extemplo*, 480, 481, 481, 485, 486 *rapiam*, 489, 489, 490, 495, 495, 498, 499, 501, 511, 511, 513, 513, 513, 514, 514, 520 *fas*, 521, 524, 524, 524, 524, 524, 526, 526, 528, 528, 533, 540, 545 *tu*, 546, 546, 547, 551, 553, 555, 557, 557, 558, 560, 560, 563 *prius. serva*, 567, 567, 568, 570, 570, 572, 575, 577 *labere*, 580, 582, 585, 587, 589 *respice*, 591 *respice*, 594, 595, 596, 600, 617, 619 *ploratus*, 619 *nata*, 625 *magno*, 629, 629, 630 *heus*, 631, 631, 632, 642, 646 *aegide*, 654, 665, 684, 695, 711, 719 *illa*, 724, 724, 727, 733 *opem*, 739, 739, 753, 753, 754, 759, 774, 774, 776, 777, 778 *reliquis*, 792, 792, 794, 795 *nec*, 798, 803, 806, 809, 811 *voraces*, 814, 821 *homini*, 828, 828, 838 *haec*, 838 *tubicen*, 840 *habebit*, 843 *hei*, 847 *ille*, 850, 855, 855, 856 *certate*, 860 *iam*, 861, 864, 864, 866, 866, 866, 866, 868, 868, 868, 868, 875, 880, 883, 883, 888, 894 *tu*, 900, 901, 902, 902, 902a, 905, 922, 923, 925, 926, 937, 945, 947, 951, 952 *dedit*, 955, 956, 956, 957, 959 *proh*, 959 *ah*, 961 *haeresis*, 961 *proh*, 976, 977, 979 *hoc*, 979 *vah*, 985, 991, 993 *illa*, 996, 996, 1001 *et*, 1001 *modo*, 1005 *citus*, 1013, 1029 *quoque*, 1037, 1039, 1039, 1041 *paenas*, 1045, 1049, 1050, 1050, 1050, 1051 *tua*, 1051 *votis*, 1051 *Astraea*, 1051 *petisti*, 1053, 1079 *satis*, 1080, 1081 *Cepheus*, 1083, 1086, 1086, 1091, 1092 *et* sowie 138-161 *et*, 162-185 *et*, 162-185 *proavos*, 316-339, 383-403 *hora*, 443-466 *heus*, *satis*, 503-518, 534-552 *meminit*, 569-574, 569-574, 569-574, 630-650 *dignus*, 747-768 *i*, 747-768 *Fama*, 811-826 *Belgae*, 811-826 *inquit*, 827-842, 880-888 *habitate*, 965-984 *ecce*, 965-984 *Hydra*, 985-1004 *caedere*, 985-1004 *vis*, 985-1004 *rubens*, 1025-1046 *tibi*, 1025-1046 *Belgica*
- 'Komma' statt 'Punkt': 17 *pusio*, 25, 28 *venit*, 405, 408, 409, 415, 417, 423, 479 *rex*, 952 *Deus* sowie 360-382

'Komma' statt 'Doppelpunkt': 1044 sowie 608-629, 985-1004 *sedeo*

'Komma' statt 'Strichpunkt': 98 *munus*, 155, 155, 247, 248,

'Komma' statt 'Ausrufezeichen': 125, 151

'Komma' statt 'Klammer': 737, 737, 1048, 1048

'Punkt' gestrichen: 20 *Grudiae*, 53 *placet*, 226 *principe*, 254 *memoriam*, 304 *aurea*, 413 *recto*, 418 *moras*, 425 *vere*, 651 *fideli*, 681 *monstri*, 700 *omnipotens*, 900 *alto*

'Punkt' ergänzt: 47, 291 *tenes*, 293, 305, 416, 425, 557, 557, 577 *Perseu*, 585, v586, 586, 587 *saevit*, 588 *nata*, 588 *salve*, 648, 736, 802, v803 *varie*, 809, 841, 857, 864, 893a, 895a, 896a, 897a, 898, 898a, 902a, 904, 905a, 905b, 905c sowie 569-574 *fui*, 811-826, 880-888 *volucres*

'Punkt' statt 'Doppelpunkt': 57, 511, 609, 1014

'Punkt' statt 'Strichpunkt': 26

'Punkt' statt 'Komma': 44, 81, 105, 282, 373, 458, 577 *exaudio*, 639, 747, 846, 847, 856, 856, 891a, 892a, 895, 899, 899a, 899b, 901, 901a, 901c, 925, 977, 1004, 1010, 1046 sowie 965-984 *malum*

'Strichpunkt' ergänzt: 52, 542, 765, 807, 850, 860, 925, 945 sowie 138-161, 316-339, 669-681

'Strichpunkt' statt 'Punkt': 15, 161, 182, 202, 216, 247, 325, 397, 707

'Strichpunkt' statt 'Doppelpunkt': 6, 90, 114, 204, 207, 385, 463, 523, 536, 596, 898 sowie 946-964, 985-1004 *sedeo*

'Strichpunkt' statt 'Komma': 21, 26, 30, 33, 45, 48, 78, 82, 96, 104, 141, 168, 266, 302, 314, 331, 352, 446, 457, 471, 478, 485, 509, 551, 561, 567, 576, 590, 599, 623, 637, 643, 649, 739, 743, 791, 815, 839, 866, 874, 953, 963, 973, 976, 1022, 1032, 1047, 1056 sowie 119-137, 210-231, 294-315, 467-483, 484-502, 702-723, 769-788, 880-888, 906-924, 965-984, 1047-1064

'Doppelpunkt' gestrichen: 54 *mihi*

'Doppelpunkt' ergänzt: 798, 818, 835 sowie 503-518, 569-574, 747-768

'Doppelpunkt' statt 'Punkt': 63, 312 sowie 651-668

'Doppelpunkt' statt 'Strichpunkt': 553-568

'Doppelpunkt' statt 'Komma': 29, 242, 624, 854, 945, 953, 1058, 1076 sowie 518-533, 843-861

'Fragezeichen' gestrichen: 890 *sic* sowie 827-842 *Belgica*

'Fragezeichen' ergänzt: 581 sowie 827-842 *rura*

'Fragezeichen' statt 'Punkt': 659, 898b, 1052 *Pax*

'Fragezeichen' statt 'Komma': 456, 790 *sum*, 891b

'Ausrufezeichen' gestrichen: 778 *Belgica*

'Ausrufezeichen' ergänzt: 569 *eheu*, 959 *ah*

'Ausrufezeichen' statt 'Punkt': 125, 128, 778

'Ausrufezeichen' statt 'Doppelpunkt': 516

'Ausrufezeichen' statt 'Komma': 959, 961

'Anführungszeichen' ergänzt: 443-466, 484-502, 569-574, 811-826

'Klammern' gestrichen: 17 *velut ... pusio*, 58 *popule mi* sowie 162-185 *ut ... proavos*

'Gedankenstriche' ergänzt: 959

'Gedankenstriche' statt 'Klammern': 249f., 710f., 729f.